

TYDZIEŃ ZWANY WIELKIM – POLSKIE TRADYCJE WIELKANOCNE

Posted on 13 kwietnia 2025

Wielki Tydzień w Polsce - od Niedzieli Palmowej po Niedzielę Wielkanocną - pełen jest obrzędów, które przekazują nie tylko wiarę, ale też kultywują lokalne, unikatowe tradycje, które są świadectwem bogatej kultury.

Wielkanoc to święto chrześcijańskie bardzo mocno zakorzenione w polskiej kulturze. Charakteryzuje się bogactwem różnorodnych zwyczajów i obrzędów. Obok treści **religijnych** w obchodach Wielkanocy znajdujemy także liczne zwyczaje **wiosenne, wegetacyjne czy rolnicze**.

Piękne procesje z palmami i konkurs na najpiękniejszą palmę na Kurpiach, straże grobowe zwane Turkami, widowiska pasyjne Wielkiego Tygodnia czy procesyjny objazd pól na Górnym Śląsku - te i inne tradycje wielkanocne wpisane są na **Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego** i do **Krajowego rejestru dobrych praktyk w ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego**. **Więcej o nich przeczytasz poniżej.**

Palma wielkanocna

Wielki Tydzień rozpoczyna **Niedziela Palmowa**, która upamiętnia triumfalny wjazd Jezusa do Jerozolimy i przypomina o palmach, którymi witano Mesjasza. To właśnie palma – **symbol odrodzenia i zwycięstwa** – jest głównym elementem tej tradycji.

W regionie etnograficznym Kurpie Zielone palmy przybierają unikalną formę. Wyróżniają się bogactwem **barwnych kwiatów** z bibuły, które nawiązują do **lokalnej roślinności**. Istotny jest kolor kwiatów zdobiących palmę. Kurpie przywiązują wagę do intensywnych barw, uważając, że tkwi w nich moc. W tradycyjnych palmach nie może zabraknąć zielonego (nadzieja), fioletowego (oczekiwanie na dobro), czerwonego (miłość), żółtego (słońce), różowego (niewinność i nadzieja), niebieskiego (siła i niebo) oraz białego (niewinność, czystość i życie bez grzechu). Tradycja wykonywania palm wielkanocnych Kurpiów Puszczy Zielonej została wpisana na Krajową listę w 2024 roku.

Tworzenie ozdób na palmy, fot. Kamil Dąbrowski

Tworzenie ozdób na palmy, fot. Kamil Dąbrowski

Z kolei na Opolszczyźnie kultywuje się niezwykłą tradycję wytwarzania **tzw. „krzyżyków z palmy wielkanocnej”**. Poświęcone palmy wykorzystywane są do tworzenia małych krzyżyków, które później umieszcza się na **polach**, mając nadzieję na urodzaj. Krzyżyki z palmy wielkanocnej – zwyczaj z terenów Opolszczyzny - trafił na Krajową listę w 2022 roku.

Krzyżyki z palmy, fot. NID/J. Banik

Krzyżyki z palmy, fot. NID/J. Banik

Przygotowania do świąt – pisanki

W Polsce jednym z najpiękniejszych elementów przygotowań do Wielkanocy jest **zdobienie pisanek**. Na Śląsku Opolskim praktykuje się **kroszonkarstwo** oraz **technikę batikową**. Kroszonki, czyli jajka zdobione za pomocą drapania tzw. wzorów opolskich na zabarwionej skorupce, to prawdziwe dzieła sztuki. Z kolei **pisanki batikowe**, pokryte wzorami wykonanymi woskiem, a następnie barwione, zachwycają misternym wykonaniem i głębią koloru, szczególnie gdy używa się naturalnych barwników, takich jak łupiny cebuli.

Również na Kurpiach Białych tradycja zdobienia jajek jest żywa, a szczególnie popularne są **oklejanki**. W tej technice jaja pokrywane są elastycznym **włóknem sitowia oraz włóczką** ze starych kiecek i fartuchów, co nadaje im charakterystyczny, trójwymiarowy wygląd. Wzory inspirowane są haftem białokurpiowskim.

Kroszonki, fot. NID/J.Banik

Pisanki batikowe, fot. Mariusz Przygoda

Pisanki batikowe, fot. Paweł Uchorczak

Oklejanka, fot. Jakub Affelski

Oklejanka, for. Robert Dul

Triduum Paschalne – czas refleksji i kontemplacji

Wielki Tydzień to nie tylko przygotowania do świąt, ale również głębokie przeżycie duchowe. Najważniejszymi dniami tego okresu to **Triduum Paschalne**, które składa się z Wielkiego Czwartku, Wielkiego Piątku i Wielkiej Soboty. W tym czasie obchody liturgiczne mają wyjątkowy charakter, a sam okres Triduum jest czasem kontemplacji, żałoby i modlitwy.

Misterium Męki Pańskiej

W Polsce, popularne są **widowiska teatralne** upamiętniające wielkopiątkowe wydarzenia sprzed ponad 2000 lat – Misteria Meki

Pańskiej. Odbywają się w kilku polskich sanktuariach zwanych kalwariami. W XVII wieku miały one zastępować wiernym pielgrzymki do Ziemi Świętej. Dzięki lokalnym **kalwariom** i odbywającym się w nich misteriom wierni mogli bezpiecznie, nie jadąc w daleką podróż przeżywać pobożnie tajemnice odkupienia. Jedno z nich – Misterium Męki Pańskiej na rynku Miejskim w Górze Kalwarii – decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego zostało wpisane do Krajowego rejestru dobrych praktyk w ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Misterium Męki Pańskiej na rynku Miejskim w Górze Kalwarii, fot. Michał Schonfeld

Mysterium Męki Pańskiej na rynku Miejskim w Górze Kalwarii, fot. Michał Schonfeld

Strażnicy Grobu Pańskiego

W wielu miejscach istnieje również tradycja **tzw. „turków”**, czyli grup strażników **Grobu Pańskiego**. Ich zadaniem jest pełnienie honorowej warty przy Grobie Pańskim od Wielkiego Piątku do Niedzieli Wielkanocnej. Legenda głosi, że w czasach odsieczy wiedeńskiej, wojacy w strojach tureckich pełnili tę funkcję, co stało się podstawą tego zwyczaju.

Oddziały „turków” można spotkać m.in. w gminie **Grodzisko Dolne**, gdzie strażnicy Grobu Pańskiego pełnią swoje obowiązki z niezwykłym oddaniem i szacunkiem. "Turki Grodziskie" zostały wpisane na Krajową listę w 2017 roku.

Turki grodziskie, fot. Agnieszka Klin

Turki grodziskie, fot. Agnieszka Klin

Święcenie pokarmów

Wielka Sobota to dzień, który w Polsce wiąże się z tradycją **błogosławienia pokarmów**. Dziś wiele osób udaje się do kościoła, by poświęcić swoje koszyki wielkanocne. W Dąbrowie Chotomowskiej jednak, zwyczaj ten ma nieco inną formę. Tam ksiądz udaje się **do domów mieszkańców**, aby poświęcić pokarmy, co nawiązuje do dawnych praktyk, kiedy odległość do kościoła była zbyt duża. Tradycyjne święcenie pokarmów w Dąbrowie Chotomowskiej znajduje się na Krajowej liście od 2020 roku.

Krzyżoki i brama wielkanocna

Późnym wieczorem w Wielką Sobotę w Borkach Małych, **dwunastu kawalerów tzw. Krzyżoków**, zawiesza między dwoma drzewami nad drogą w środku wsi **bramę wielkanocną** z kilku tysięcy **wydmuszek** nawleczonych na sznurki i ułożonych w motywy nawiązujące do Świąt Wielkanocnych. Po jej zawieszeniu kawalerowie idą do remizy, gdzie wspólnie spożywają zrobioną przez siebie **jajecznicę ze 120 jaj**. Następnie udają się do miejscowego kościoła, skąd zabierają chorągwie oraz figurę Chrystusa Zmartwychwstałego. Figurę niesie ten, który w najbliższym czasie ma się żenić. O godzinie 3:00 nad ranem ruszają z donośnym **wielkanocnym śpiewem** na obchód pól wokół wioski, co ma zapewnić urodzaj. Zwyczaj został wpisany na Krajową listę w 2020 roku.

Wieszanie bramy wielkanocnej, fot. Sławek Mielnik

Wieszanie bramy wielkanocnej, fot. Sławek Mielnik

Bziuki – wielkanocny zwyczaj w Koprzywnicy

W Koprzywnicy od ponad 100 lat w Wielką Sobotę praktykowany jest zwyczaj **bziukania**. Późnym wieczorem podczas procesji rezurekcyjnej, strażacy z Ochotniczej Straży Pożarnej wzniesają **potężne słupy ognia, zwane bziukami**. Ich płomień oświetla drogę kapłanowi, który niesie monstrancję. Jest to nie tylko symboliczne oświetlenie drogi, ale także wyraz radości ze zmartwychwstania. Bziuki – wielkanocny zwyczaj dmuchania ognia w Koprzywnicy został wpisany na Krajową listę w 2021 roku.

Bziuki, fot. Adam Gawroński

Bziuki, fot. Adam Gawroński

W Iłży nie ma Wielkanocy bez barabanienia

Zanim w niedzielę podczas mszy rezurekcyjnej w całej Polsce zabrzmiały słowa: „Chrystus Zmartwychwstał, Alleluja!”, w Iłży Wielkanoc ogłaszana jest w sposób wyjątkowy. W noc Zmartwychwstania, w ciszy i ciemnościach miasteczka, rozbrzmiewa charakterystyczne, **rytmiczne bębnienie**, które niesie się w mrok i dociera do pobliskich wiosek. Pod przewodnictwem solisty, bębni **siedmiu barabaniarzy**, którzy od lat pełnią tę funkcję. Mieszkańcy Iłży mówią, że „nie ma Wielkanocy, jeśli nie ma barabana”. Zgodnie z miejscową legendą, zwyczaj ten jest praktykowany nieprzerwanie od XVII wieku, a na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego trafił w 2023 roku.

Barabanienie, fot. Damian Fużyński

Barabanienie, fot. Damian Fużyński

Procesje konne – modlitwa o urodzaj

Na Górnym Śląsku nieodłącznym elementem wielkanocnych obchodów są **procesje konne**, które odbywają się w Niedzielę Wielkanocną (w woj. opolskim) i w Poniedziałek Wielkanocny (w woj. śląskim). Jeźdźcy na koniach, często ubrani w tradycyjne stroje, **objeżdżają pola i wsie**, modląc się o urodzaj i błogosławieństwo dla społeczności. Zwyczaj ten został wpisany na Krajową listę w 2022 roku.

Pietrowice Wielkie, fot. Marek Maruszak

Pochód konny w Pietrowicach Wielkich, fot. Archiwum NID

Przywołówki Dyngusowe w Szymborzu

Do czasu II Wojny Światowej zwyczaj ten był niezwykle popularny na Kujawach, a w niektórych wsiach spotykany jeszcze do lat 60. XX wieku. Obecnie **przywołówki** organizowane są w Szymborzu, dawniej wsi, dziś dzielnicy Inowrocławia. Odbywają się na centralnym placu w Niedzielę Wielkanocną, po wieczornej mszy.

Przywołówki to krótkie teksty odnoszące się do panien z okolicy. Każdy **wierszyk** składa się z takich części jak: przedstawienie dziewczyny, a także z opisanie jej zalet lub wad, stwierdzenia, ile wody zostanie na nią wylane w Poniedziałek Wielkanocny, a także ogłoszenia czy ktoś „za nią stoi”, czyli czy jest kawaler, który jest nią zainteresowany. **Rymowanki** wygłaszane są ze specjalnie

przygotowanej na tę okazję wysokiej ambony. Tworzeniem przywołówek zajmują się członkowie **Stowarzyszenia Klubu Kawalerów**, którego rodowód sięga przełomu 1833 i 1834 roku. W 2016 roku przywołówki zostały wpisane na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Przywołówki, fot. NID/A.Baran

Przywołówki, fot. NID/A.Baran

Dziedzictwo, które łączy pokolenia

Wielki Tydzień i Wielkanoc w Polsce to czas, który nie tylko głęboko przeżywają wierni, ale także pielęgnują go depozytariusze tradycji. Ich wysiłek w zachowaniu niematerialnego dziedzictwa kulturowego, pozwala na to, by te zwyczaje przetrwały przez kolejne lata, wieki.

Dzięki staraniom depozytariuszy polska Wielkanoc pozostaje nie tylko czasem duchowego przeżycia, ale i żywą częścią kulturowego dziedzictwa, które łączy pokolenia, zachowując w pamięci unikalne zwyczaje i obrzędy.